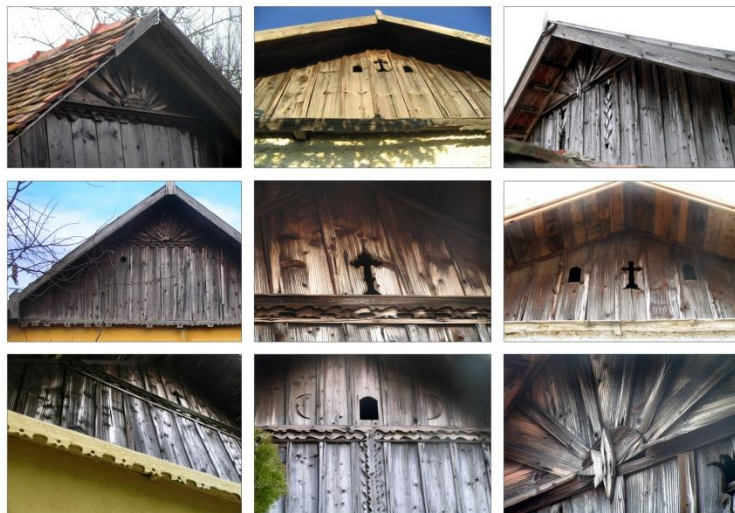

Kincskeresők a Tisza mentén

Óballa mesélő múltja

Hajnal László

Jász-Nagykun-Szolnok megyében, a Közép-Tiszavidéken található Óballa település. A Tiszaparti, mintegy 100 fős község (vagy köznyelvi nevén: 'Bala') közigazgatásilag Törökszentmiklós-hoz tartozik. A lakóházak és a melléképületek jelentős része még hagyományos formát mutat: az Alföld építészeti gyakorlatának megfelelően vályogtéglából, illetve vert fal technikával, két zsaludeszkázat közé taposott, szalmával kevert sárból épült. A modern kor ökológiai gondolkodását soha nem tudatosították az itt élők. Nem hatott rájuk a „viszsa a természetbe” romantikája, mert soha nem éltek városokban, de képesek máig alkalmazkodni a megszokott környezetük adottságaihoz. Csak az utolsó évszázad zaklatta fel az egyensúlyt, mert nem a közvetlen környezethez kell az alkalmazkodás napi feladatát igazítani, hanem távoli stratégiák visszaható következményeit kellene helyi eszközökkel ellensúlyozni. A kultúra az alkalmazkodás képességét, az állandóság értékeit is jelenti az állandó változásban. Az egyéni életidőn belül többször bekövetkező „újraírás” a társadalom magasan iskolázott és széles látókörű tagjait is folyamatos tanulásra, új képességek integrálására készítetik. Ehhez az öregek tapasztalata nem elég, de megtartó alapot adhat egy új nemzedéknek, ha távoli városokban tanul és megszerzi az öregek tudását is.

Óballai házak a XIX-XX. sz. fordulójáról képeklapon, 2013

Még élnek a faluban helyiek, bár a harmadik utcát „pesti” utcának hívják. Az egyszerű deszkaoromzatos, kétablakos kis házakat az építők a családfők erejét megtöbbszöröző közösségi összefogásban emelték ki a földből. Ezek a korábbi hajlékok itt-ott már az elmúlás szakaszában mutatkoznak, a feladatuk beteljesedett. A végén nyom nélkül mennek vissza a természetbe, visszafogadja az épületeket a környezetük.

A három párhuzamos utcából álló településen templom nincs, a vallási-közösségi életet egy harangláb és egy kőkereszt jelzi, illetve az egykori Klebelsberg-féle iskolaépületben tartott istentiszteletek szolgálják évente egy alkalommal. Vasárnap délutánonként kinyitják az ifjúság számára az épületet, valamint könyvkölcsönzés is zajlik ebben az időben, bár nem forog nagyon az állomány. A közösségi élet mellett több helyszínen zajlik. A kocsmá kis udvarát padok és virágok díszítik – gyakran találunk itt beszélgető embereket, a kocsmá előtti kocsibejáró betonján alkalmi tűzzel és bográcsállvánnyal. A buszmegálló hasonlóképpen „beteljesíti” a közösségi színtér kritériumait. A találkozási ponton kicserélődnek az információk a buszt várva, mely három alkalommal fordul meg naponta, s itt áll meg a köz-

étkeztetés ebédes autója is naponta egy alkalommal. Egy helyi fiatal pár, festéket kérve a település önkormányzati képviselőjétől, tájképet festett a szocreál megálló falára, ami egyik hangulatelemévé vált a várakozásnak. Ma már nagyon ritka az országban, de itt el sem maradhatna, hogy a falu egy szem vékonyka harangjának a kötelét minden délben Pali bácsi húzza saját maga – s nem valami időgép. A harangok beszélnek, üzenetet visznek az embernek. Ez a messzire hangzó jelzés a nap közepén jóval túlmutat gépesített korunkon: a „humán erőforrás” nem nélkülözhető hozzáadott érték, mely ez esetben átvészelte a gépesítés korszakát, és naponta rendezzi a teret és igazítja helyre az időt.

tagjaiknak magyarázva, hogy hol is járnak most. Arcvonalokból raktak össze emlékeket és könyves szemekből olvastak sorsokat.

Törökné Szőke Marianna leányával a családi kép előtt

A Tekes család egy 1944-es fénykép előtt

Ahol megbomlik a szerves kultúra egysége, s a művelődésszervező célja az elszakadt társadalmi szövetet megfoltozni, ott a közösségfejlesztés tudománya hivatott szakértőként megjelenni. A közösségfejlesztés eszközeit alkalmazva született egy kísérlet az apró kis település önazonosságának megerősítésére. A saját erőforrásfeltárás első lépéseként régi fotók gyűjtése kezdődött a faluban élőkől és az elszármazottaktól. A beérkezett anyag digitalizálásra került, majd jött az első, 2005-ös kiállítás megrendezése a begyűjtött anyagból. Az első lendülettel összegyűlt 270 apró fekete-fehér képből száz lett kiemelve és felnagyítva, így a technika segítségével láthatóvá váltak eddig soha észre nem vett részletek is. Az anyagból rendezett kiállítás hírére megindult az elszármazottak vágyakozása szülőfalujuk iránt, messze földről érkezett idős emberek fürkésztek egymást, csodálkozó fiatal család-

Erre az alkalomra közel ezer ember jött el a városból, ahol a legtöbben telepedtek le az óballai fiatalok közül a tanyasi-falusi életforma végítéletét követően. Jöttek a környező településekről és távoli városokból is elszármazottak. Egy kilencven év feletti tanító néni, *Szebeni Lászlóné* is eljött erre az alkalomra Szolnokról, a negyvenes években tanított itt férjével, míg nem a háborúban megözvegyült. Háború előtti tanítványai ekkor a nyolcvanas éveikben jártak.

Szebeni Lászlóné 1945-ig tanított Óballán

A digitalizált anyag növekedésével 2014-ben újra megrendeztük a kiállítást, s a tárlatot ismét *Polyák Albert* nyitotta meg, akárcsak 2005-ben – második alkalommal már a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatójaként.

A kiállítás megnyitása előtti estén nyilvános vetítésen került megbeszélésre, hogy kik vannak a képeken, milyen események alkalmával örökítették meg a régmúlt idők fontos pillanatait. Mindenki adatközlővé válik a régi családi-, iskolai- és más települési életképek felelevenítésekor, feltárul a mély-émlékezet, eddig ismeretlen, mások által őrzött fényképeken ismerik fel egykor élt családtagjaikat a résztvevők. A személyes tartalom által az objektív történelmi leírások kiegészülnek az egyéni legmegélt történelemmel.

A visszaemlékezés ünnepi alkalommá vált, a kiállítás látogatói főszereplőkké lettek a régi fotók titkainak felismerésekor. Bebizonyosodott, hogy a szülőhely vagy választott élőhely mélyebb megismeréséből a mai kor embere erőt meríthet a felgyorsult mindennapokhoz. A múlt lenyomataival való találkozás lehetővé teszi a maradandó értékek megismerését, a szemlélő megtapasztalja az elődök által megélt hitelességet, tudást és minőséget. Nem a múltba révedés a végső állapot: az emlékező a nosztalgikus érzéseinek egy pillanatra elidőzhet, mert érintetté válik – az emlékek érintetté teszik –, s aki nemcsak beleszületett ebbe a tágabb közösségbe, hanem választotta is a települést életideje helyszínének, az a település jelenének és jövőjének is építőjévé lesz, s ezzel a mélymerüléssel már meg is érkezett a jelen valóságába!

Vetítés a kiállítás képeiből

A modern közösségiség feltételezi az aktív részvételt a település sorsának alakításában, s ezt tették elődeink teljesen természetesen, szerepet vállalva a közösségi élet minden területén.

A helyben található értékek felismerése, feltárása visszatartja a megrendült önbecsülést és erősíti a helyi identitást, képessé teszi az ott élőket értékeik felvállalására és képviselésére. Megfigyelhető több évtizedes értékzavar a magyar vidéken. A tanya, a falu, a kisvárosi lét elveszítette korábbi funkcióját, ami a táji térszerveződésből szervesen kialakult, egykor teljes értékű térségi szerepet jelentett számukra az adott szinteken. A „falu” kisebbségi érzéseit kompenzálva utánozza a szerintük városi életforma jegyeit. Megfigyelhető az értékvesztett gondolkodás következményeként az utcai megjelenés változása az épületeken. Emberarcát szimbolizáló kétablakossága helyett redőnyös

ablakú „egyszeműre” változik a ház, s a tartalom megértése nélkül eltűnik az ősi időkből átörökölt vértelkek, deszkaoromzatok, néhány generációval korábban világosan közvetített, hármas világot megjelenítő szimbólumrendszere. A régi képek erre is alkalmasak, gondolkodásra készítetnek a saját kultúránkra még éppen a feloldódás előtti pillanatokban.

Találkozások a jelenben

A Kunság szülötte, Győrffy István így fogalmaz már 1939-ben:

„Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az emberi művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkból mivel gyarapítottuk az európai művelődést.”

/Győrffy István 1884-1939, *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*, Budapest, 1939./

A program révén nem lettek megoldva a vidék problémái, de kicsi lépések születtek a települési megtartóerők felébresztésére egy hosszú távú fejlesztőfolyamat részeként.

A megvalósult program elemei:

- Fotógyűjtés helyi családoknál és elszármazottaknál, jelenleg a folyamatos gyűjtésnek köszönhetően közel ötszáz régi fénykép digitalizálása történt meg, az állomány egyre duzzad, mindig bukkannak fel újabb ismeretlen képek. Egy adott kép jelentősége leginkább közösségi jellemzői alapján körvonalazódik, valamint a személyes érintettség is nagy hatással van a résztvevőkre, az innen elszármazottakra. (2005-2016)
- Digitalizálás, vetítés, nyomtatás, laminálás, kiállítás rendezés
- Képeslapkiadás régi fotókból, 16 féle (2013. Óballáért Egyesület)
- A Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodája 2014-től bekapcsolódott a 2005 óta a helyi egyesület által elindított feltáró munkába. „Történelmi pillanatok Óballa életéből” címmel - Galsi Zoltán helytörténész előadása egykori adatközlők írásai, az Egri Főegyházmegyei Levéltár anyaga és a korabeli folyóiratok kutatása alapján. (2014. szeptember 6.)
- „Egyszer volt rég...” címmel archív fotók vetítése óballaiak és elszármazottak részére, 25 érdeklődő részvételével. Első alkalommal mindössze 19 régi fénykép került bemutatásra, olyan sok mondanivaló adódott a vetítés alatt. A téma feldolgozása folyamatos a közbeszéd és a hétköznapi találkozások által is. A nyilvános vetítésre a belépő a helybeliek által készített sütemény volt.
- (2014. szeptember 5.)
- Kiállítás archív fotókból, a válogatással is kiemelve a korabeli közösségi eseményeket. Megnyitó: Polyák Albert. (2014. szeptember 6.)
- Három előadás hangzott el Óballa történetéből (2016. január 19.)
Héja László: Bala középkori- és kora újkori története
Galsi Zoltán: A Balai Földvevő Társaság és a balai keresztek története
A megelőző kutatómunkát, az előadásokat és az előadás anyagát tartalmazó kiadványt a Nemzeti Művelődési Intézet támogatta. (2015. ősz)
Hajnal László: Az óballai templomépítési törekvések története – előadás (2016. február 23.)

HAJNAL LÁSZLÓ művelődésszervező, közösségfejlesztő (Törökszentmiklós, 1964.) Gyermekkorát alföldi tanyai iskolában töltötte, ahol tanító szülei „lámpásként” fogták össze a tanyavilágot. Egyetemi diplomát Péccsett szerzett művelődésszervező szakon, közösségfejlesztést a Civil Kollégiumban tanult Kunbáonyban. Szakmai munkáját lakótelepi környezetben kezdte az Újpalotai Közösségi Házban, majd civil szervezetekben és kisvárosi művelődési házakban dolgozott. Szakmai állomások: Zsókvár Galéria alapítása (Bp.), Régi Zene Nyári Egyetem (Tokaj), Lukács Mozgó Ifjúsági Kulturális Központ, Óballai Alkotóház, Vécsey Emléknep, Utcazene Fesztivál (Törökszentmiklós). A Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Iroda vezetője 2013-2016.

